

Nr 28

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel; given Stockholms slott den 7 januari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

John Ericsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att av kolclearingkassans disponibla överskottsmedel, som beräknas uppgå till omkring 31 milj. kronor, ett belopp av ca 18,2 milj. kronor användes för att täcka statens utgifter av anslagsmedel under budgetåren 1950/51—1954/55 för olika åtgärder sammanhängande med vår bränsleförsörjning, 2,5 milj. kronor överföres till 1953 års fond för forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet, 3,8 milj. kronor avsättes till 1953 års fond för teknisk forskning, varvid 0,3 milj. kronor reserveras för tekniskt-vetenskaplig och industriell representation i utlandet under viss tid, samt återstående 6,5 milj. kronor tillföres handels- och sjöfartsfonden. Av sistnämnda belopp avses 2 milj. kronor skola användas för forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna och 4,5 milj. kronor för i huvudsak utrikeshandelsfrämjande åtgärder.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 januari 1955.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LANGE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och statsrådet Lindström anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om *dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel* samt anför därvid följande.

Inledning

Under krigs- och efterkrigsåren inrättades dels tvångsvis och dels genom överenskommelser med enskilda företagsammanslutningar ett antal clearingkassor för prisclearing beträffande olika slag av varor. I propositionen nr 39/1953 framlade jag förslag rörande dispositionen av överskottsmedlen — sammanlagt ca 7,6 milj. kronor — i ett antal dylika kassor, vilkas verksamhet upphört. De ifrågavarande kassorna var clearingkassorna för smörjmedel, raka, gjutna tryckrör, hudar, bomull och cellul, kemikalier samt handelsjärn ävensom den s. k. krigsriskkassan, som inrättats för att bereda visst försäkringsskydd vid import av stenkol, koks och kolbriketter.

I propositionen framhöll jag, att övervägande delen av inbetalningarna till de olika kassorna inkalkylerats i varupriserna. Det hade därför som regel i sista hand varit konsumenterna som åsamkats en extra utgift, då överskott uppkommit i kassorna. En återbäring av överskottsmedlen direkt till konsumenterna kunde emellertid icke praktiskt genomföras. I vissa fall kunde företagare ha lidit förlust till följd av kassornas verksamhet. Det syntes emellertid mycket ovisst, huruvida detta förhållande kunde anses motivera rättsligt grundande anspråk på ersättning från kassorna. Några krav i den riktningen hade icke framställts. Om frågan betraktades som ett praktiskt problem, syntes hinder knappast föreligga för staten att förfoga över överskottsmedlen i kassorna. I sammanhang härmed påpekade

jag, att i bestämmelserna för kassorna föreskrivits att uppkommande överskott skulle inbetalas till statsverket.

Med hänsyn till överskottsmedlens speciella karaktär fann jag, att medlen icke borde indragas till statsverket för tillgodoseende av allmänna budgetändamål. Avsikten med clearingverksamheten hade icke varit att skaffa staten inkomster. Den omständigheten att medlen härrörde från vissa mer eller mindre klart avgränsade branscher och att deras uppkomst inneburit uppföringar från konsumenternas och möjligen vissa företagens sida talade för att medlen disponerades för ändamål, som tjänade ifrågasvarande konsumenters och företagens intressen. Såsom sådana ändamål hade nämnts försöksverksamhet och forskning på bränsleområdet, teknisk forskning och åtgärder för att främja varuutbytet med utlandet. En sådan linje överensstämde med vad som tidigare beslutats rörande dispositionen av överskottsmedel i vissa hos statens handelskommission inrättade clearingkassor. Jag framhöll emellertid samtidigt, att den omständigheten att överskottsmedlen härrörde från vissa branscher icke genomgående borde tillmätas avgörande betydelse. Beträffande krigsriskkassans medel förhöll det sig så, att de avgifter, genom vilka överskottet uppkommit, i sista hand bestritts av bränslekonsumenterna. Då dessa knappast kunde sägas utgöra någon bestämt avgränsad samhällsgrupp och då överskottsmedlen i denna kassa uppgick till ett jämförelsevis betydande belopp (ca 6,3 milj. kronor), fann jag det motiverat, att viss del av ifrågasvarande medel disponerades för andra ändamål än försöksverksamhet och forskning på bränsleområdet, exempelvis för forskningsuppgifter samt försöks- och upplysningsverksamhet rörande sådana frågor, som är av betydelse för de stora konsumentgrupperna i vårt land.

I anslutning till det anförda föreslog jag i propositionen, att av överskottsmedlen i nyssnämnda kassor 5,5 milj. kronor skulle utgöra en fond för forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet samt 1,2 milj. kronor en fond för teknisk forskning. Återstoden av medlen, i runt tal 0,9 milj. kronor, skulle tillföras handels- och sjöfartsfonden. Av detta belopp skulle 400 000 kronor få användas för forskning samt försöks- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna.

Vid behandlingen av propositionen uttalade statsutskottet (utl. nr 38/1953), att utskottet delade den av mig uttalade uppfattningen att nu ifrågasvarade överskottsmedel icke borde indragas till statsverket för tillgodoseende av allmänna budgetändamål utan borde anslås till speciella ändamål under hänsynstagande till deras ursprung. Enligt utskottets mening utgjorde de i propositionen föreslagna användningssätten en lämplig lösning. Statsutskottet tillstyrkte därför propositionens förslag. Detta bifölls därefter av riksdagen (r. skr. nr 106/1953).

Kolclearingkassan och förslag rörande dispositionen av dennas överskottsmedel

I 1953 års proposition berördes icke kolclearingkassan. Detta sammanhänge med att denna kassa vid ifrågavarande tidpunkt ännu icke avslutat sin verksamhet.

Kolclearingkassan tillkom enligt kungörelse den 28 juni 1940, nr 650, angående reglering av importpriserna å stenkol och koks m. m. I 1 § av kungörelsen stadgades, att inom statens bränslekommission skulle inrättas en särskild clearingkassa för reglering på sätt i kungörelsen stadgades av importpriserna å stenkol, koks och kolbriketter.

För prisregleringens genomförande fastställde bränslekommissionen avräkningspriser å ifrågavarande varuslag. Det ålåg den som importerade till lägre pris än avräkningspriset att inbetala skillnaden till clearingkassan. Den som importerade till högre kostnad än avräkningspriset var berättigad att från kassan erhålla gottgörelse för det överstigande beloppet.

Clearingen trädde i kraft den 15 juli 1940 och ägde bestånd ända fram till utgången av april 1953, då den upphävdes genom kungörelsen nr 166/1953. Under tiden 1 juni 1949—17 mars 1951 avsåg den dock icke stenkolsbriketter och stenkol med undantag av antracitkol (KK nr 230/1949 och KK nr 122/1951).

Då statens bränslekommission den 30 juni 1953 upphörde med sin verksamhet, överflyttades ansvaret för redovisningen av kolclearingkassan på riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap (prop. nr 156/1953, statsutsk. utl. nr 88/1953 och r.skr. nr 205/1953).

Jämlikt 4 § i 1940 års kungörelse angående reglering av importpriserna å stenkol och koks m. m. skall vid regleringens upphörande eventuellt föreliggande överskott inlevereras till statsverket genom insättning å statsverkets checkräkning i riksbanken för statskontorets räkning.

Enligt de i kungörelsen lämnade föreskrifterna för prissättningen borde avräkningspriserna i möjligaste mån fastställas så, att vad som beräknades skola utbetalas från clearingkassan motsvarade vad som väntades komma att inflyta till kassan. På grund av ett försiktigt beräknings sätt samlades emellertid inom kolclearingkassan mycket betydande belopp. Större delen av dessa har använts för olika ändamål, sammanhängande med vår bränsleförsörjning. Såsom exempel härpå må nämnas, att cirka 25,5 miljoner kronor tagits i anspråk för subventionering av hushållens bränslekostnader under budgetåret 1948/49 (prop. nr 284/1948, statsutsk. utl. 225/1948 och r.skr. nr 432/1948).

Enligt nu inhämtade uppgifter från riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap är kolclearingkassans verksamhet ännu icke helt avvecklad. Bl. a. har slutlig ställning icke tagits till vissa yrkanden om utbetalning från kassan. Summan av de begärda utbetalningarna uppgår emellertid ej till mer

än omkring 0,5 milj. kronor. Behållningen i kassan utgör nu drygt 31,5 milj. kronor.

Man torde kunna utgå från att kolclearingkassans verksamhet helt kan avvecklas under innevarande budgetår. Fråga har därför uppkommit, hur man skall förfara med överskottet i kassan. I detta sammanhang må erinras om att bankoutskottet år 1951 i utlåtande över motioner angående avveckling av s. k. clearingkassor m. m. (utl. nr 10/1951) uttalat, att frågan om dispositionen av överskottsmedlen i olika clearingkassor i allmänhet icke slutgiltigt lösts. Även om Kungl. Maj:t vid inrättandet av en clearingkassa föreskrivit, att vid clearingens upphörande förefintliga överskottsmedel skulle inlevereras till statsverket genom insättning å statsverkets checkräkning i riksbanken för statskontorets räkning, var därmed frågan om den slutliga dispositionen icke avgjord. Utskottet fann det angeläget, att en slutlig reglering av dessa frågor kom till stånd, och förutsatte, att riksdagen förelades de förslag vartill gjorda överväganden kunna föranleda.

Förslag rörande användningen av kolclearingkassans överskott har framlagts i en inom handelsdepartementet utarbetad *promemoria angående dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel*.

I promemorian, som räknar med ett disponibelt överskott av 30 milj. kronor, framhålles att någon nämnvärd principiell olikhet icke synes föreligga mellan kolclearingkassan och de clearingkassor, vilka berördes i den förut behandlade propositionen nr 39/1953. Det är därför enligt promemorian berättigat att i fråga om kolclearingkassan föra i stort sett samma resonemang som i nämnda proposition. En återbetalning av överskottsmedlen till kolimportörerna bör således icke komma i fråga. Några direkta yrkanden om en sådan återbetalning har enligt promemorian ej heller gjorts från branschhåll.

Avsikten med clearingverksamheten har icke varit att skaffa staten inkomster. Överhuvud har clearingförfarandet icke beslutats eller genomförts i sådan ordning att överskottsmedlen kan betraktas som statsinkomster av sådan art att de bör indragas till statsverket för tillgodoseende av allmänna budgetändamål. Med hänsyn till överskottets uppkomstsätt bör enligt promemorian i första hand två olika användningsområden komma ifråga. Medlen kan användas för att täcka förluster, som uppstått i samband med statliga åtgärder för att trygga försörjningen med kol. Vidare ligger det nära till hands att disponera medlen för bränsleteknisk och allmänt teknisk forskning, för försöks- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna samt för utrikeshandelsbefrämjande åtgärder. Det anses därvid böra generellt gälla att medlen huvudsakligen skall användas för åtgärder, för vilka medel ej står till förfogande på riksstaten.

I fråga om den närmare användningen av överskottsmedlen i kolclearingkassan anföres i promemorian, att staten under senare år åsamkats förluster och kostnader i samband med inköp och lagring av kol. Såsom komplement till dessa åtgärder har statsmakterna bl. a. vidtagit vissa åtgärder för anskaffning av ved samt lämnat avsättningsgarantier för torv. Även härige-

nom har staten åsamkats förluster. För budgetåren 1950/51—1953/54 beräknas ett sammanlagt belopp av i runt tal 16 milj. kronor ha tagits i anspråk från anslag under riksstaten för här angivna ändamål. För innevarande budgetår förutses ytterligare kostnader — i första hand i samband med garantiåtaganden beträffande torv — å cirka 2,2 milj. kronor. I promemorian föreslås att samtliga nu berörda kostnader, som utgått av anslagsmedel, eller 18,2 milj. kronor, i sista hand skall täckas med anlåtande av kolclearingkassans överskottsmedel. Detta anses enklast kunna ske genom att nämnda belopp inbetalas till statsverket och tillgodoföres den å riksstatens inkomstsida uppförda inkomstiteln Övriga diverse inkomster.

För forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet avsattes, såsom förut sagts, i anslutning till propositionen nr 39/1953 en fond av 5,5 milj. kronor. Medelsbehovet för detta ändamål är emellertid på längre sikt betydande. Med hänsyn härtill och till det nära sambandet mellan kolclearingkassans ursprung och ifrågakarande verksamhet föreslås i promemorian, att av denna kassas överskottsmedel ytterligare 2,5 milj. kronor avsättes för ifrågakarande ändamål. Fonden skulle härigenom komma att uppgå till 8 milj. kronor.

Behovet av medel för annan teknisk forskning är ävenledes avsevärt. Statens tekniska forskningsråd har under en följd av år framhållit, att en rad viktiga uppgifter med nuvarande medelstillgång ej kan understödjas. Av den i anslutning till propositionen nr 39/1953 bildade forskningsfonden å ursprungligen 1,2 milj. kronor har visserligen hittills endast ett mindre belopp tagits i anspråk. Inom tekniska forskningsrådet pågår emellertid utredningar om angelägna forskningsarbeten, vilkas genomförande skulle medföra, att fondens medel förbrukas i jämförelsevis snabb takt och att ytterligare medel blir behövliga. I anledning härav föreslås i promemorian, att fonden från kolclearingkassans överskottsmedel tillföres ytterligare 3,8 milj. kronor, varigenom fondkapitalet skulle komma att uppgå till ca 5 milj. kronor.

Återstoden av kolclearingkassans behållning, som i departementspromemorian beräknas till $(30 - 18,2 - 2,5 - 3,8 =)$ 5,5 milj. kronor, bör enligt promemorian överföras till handels- och sjöfartsfonden. En del av detta belopp anses böra reserveras för forsknings- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna. För detta ändamål har i anslutning till propositionen nr 39/1953 tidigare avsatts ett belopp av 0,4 milj. kronor. Dessa medel har emellertid i det närmaste tagits i anspråk bl. a. för stöd till distributionsekonomisk forskning och undersökningar beträffande märkesvaror och tvätforskning. Behovet av medel till forsknings- och upplysningsverksamhet på ifrågakarande område kan under den närmaste tiden förutses komma att öka avsevärt. Med hänsyn härtill bör enligt promemorian av de 5,5 milj. kronor, som överföres till handels- och sjöfartsfonden, 2 milj. kronor avsättas för sådan verksamhet. Återstående 3,5 milj. kronor anses böra användas för i huvudsak utrikeshandelsfrämjande åtgärder.

Yttranden

Över den inom handelsdepartementet utarbetade promemorian angående dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel har yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, kommerskollegium, statens tekniska forskningsråd, Hemmens forskningsinstitut, Ingenjörsvetenskapsakademien, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens handels- och industrikommission, bränsleutredningen 1951, utredningen om Sveriges tekniskt-vetenskapliga och industriella representation i utlandet samt Svenska stenkolsimportörers förening. Kommerskollegium har till sitt yttrande fogat införskaffade utlåtanden från Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Skånes handelskammare, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna exportförening.

Samtliga remissinstanser utom statskontoret och riksräkenskapsverket är införstådda med att kolclearingkassans överskottsmedel icke bör indragas till statsverket för allmänna budgetändamål.

Kommerskollegium förklarar sig i huvudsak biträda de allmänna synpunkter, som anförts i promemorian beträffande dispositionen av nu ifrågavarande medel, och finner, att dessa främst bör användas för sådana ändamål att de direkt eller indirekt kommer konsumenterna och folkhushållet till godo.

Skånes handelskammare, som anser det stå öppet huruvida rättsligen grundade ersättningsanspråk kan framställas med avseende å överskottsmedlen, har med denna reservation i stort sett intet att erinra mot den i promemorian föreslagna användningen av medlen.

Såvitt *handelskammaren i Göteborg* kan finna är det icke praktiskt möjligt att nu i efterhand genomföra en rättvis återbetalning av kassans överskottsmedel till konsumenterna och kolimportörerna.

Sveriges allmänna exportförening finner att den omständigheten att medlen härrör från en viss, klart avgränsad bransch och att deras uppkomst inneburit uppoftningar för konsumenterna — samt möjligen vissa företagare — talar för att medlen disponeras för ändamål, vilka tjänar ifrågavarande konsumenters och företagares intressen. Med beaktande av de varuslag, som omfattats av kolclearingen, bör överskottsmedlen enligt föreningens mening så långt möjligt användas till att främja vår bränsleförsörjning.

Förslaget att viss del av kolclearingkassans överskottsmedel skall begagnas för att täcka vissa kostnader och förluster, som uppkommit för staten i samband med åtgärder för bränsleförsörjningen finner *kommerskollegium* icke obefogat, även om det i och för sig hade varit önskvärt, att överskottsmedlen i sin helhet avsatts för andra angelägna ändamål. Jämväl *handelskammaren i Göteborg* finner detta förslag rimligt. Icke heller *Svenska stenkolsimportörers förening* gör någon erinran mot detsamma.

Statens handels- och industrikommission ifrågasätter däremot, om kassans överskottsmedel skall användas för återbetalning av medel, som disponerats under riksstatsanslag. Jämväl *Stockholms handelskammare* och *Sveriges industriförbund* vänder sig mot denna del av förslaget, som icke anses stå i överensstämmelse med principen att clearingkassornas överskottsmedel ej skall användas för att tillgodose allmänna budgetändamål. Av yttrandet från *Sveriges allmänna exportförening* framgår, att även exportföreningen anser att ingen del av överskottsmedlen bör användas för att täcka nu ifrågavarande kostnader.

Tanken att överskottsmedel från kolclearingkassan skall överföras till 1953 års fond för forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet har vunnit stark anslutning. Promemorians förslag att 2,5 milj. kronor skall användas för detta ändamål tillstyrkes av *kommerskollegium* och *Skånes handelskammare*. *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, som beräknar det disponibla överskottet i kolclearingkassan till 31 milj. kronor i stället för 30 milj. kronor, förordar att fonden för forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet ökas med 1 milj. kronor utöver vad departementspromemorian föreslagit.

Handelskammaren i Göteborg förordar att vad som återstår, sedan i enlighet med promemorians förslag förut nämnda kostnader och förluster för staten i samband med vår bränsleförsörjning blivit täckta, helt användes för forskningsarbete inom bränsleområdet. Jämväl *Svenska stenkolsimportörers förening* förordar en mycket hög avsättning för nu ifrågavarande ändamål och föreslår att forsknings- och försöksverksamheten skall avse användningen av fasta bränslen. *Sveriges allmänna exportförening* förordar, att hela två tredjedelar av kolclearingkassans överskottsmedel disponeras för teknisk forskning och försöksverksamhet på bränsleområdet.

Statens handels- och industrikommission anser att behovet av medel för forsknings- och försöksverksamhet inom främst bränsleområdet är så angeläget att avsättning till detta ändamål bör verkställas i största möjliga utsträckning. *Bränsleutredningen 1951* räknar med att fonden för försöksverksamhet och forskning på bränsleområdet efter ett par års startperiod med successivt ökade medelsbehov kommer att belastas med en årlig medelförbrukning av storleksordningen 2 å 3 milj. kronor. Med häsyn härtill hemställer utredningen, att största möjliga belopp skall tillföras fonden. *Sveriges industriförbund* förordar, att huvudparten av kolclearingkassans överskottsmedel överföres till nu ifrågavarande fond. Ingen annan användning skulle enligt förbundets mening bättre tillgodose intresset hos de grupper, som tillskjutit medlen.

Förslaget att avsätta 3,8 milj. kronor av kolclearingkassans överskottsmedel till 1953 års fond för teknisk forskning tillstyrkes av *statens tekniska forskningsråd* och *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*. Forskningsrådet understryker, att under en följd av år anspråken på bidrag för tekniskt vetenskapliga forskningsuppgifter varit större än det riksstatsanslag, som stått till förfogande. Medel erfordras för ett

flertal forskningsområden, bl. a. åt den biotekniska forskningen och forskningen rörande avlopps-, vattenrenings- och grundvattenfrågor.

Kommerskollegium har intet att erinra mot att en del av kolclearingkassans överskottsmedel överföres till fonden för teknisk forskning men anser att beloppet bör begränsas till 2,3 milj. kronor.

Sveriges industriförbund anser att medel för annan teknisk forskning än bränsleforskning bör ställas till Tekniska forskningsrådets förfogande på annat sätt än genom anlåtande av kolclearingkassans medel.

Ingenjörsvetenskapsakademien, som med tillfredsställelse ser att avsevärda belopp ställas till forskningens förfogande, framhåller betydelsen av Akademiens allmänna forskningsfrämjande insatser, bl. a. det internationella samarbetet genom en särskild kontaktman i New York, uppbyggandet av forskarnas kontaktorgan samt inrättandet av en upplysningstjänst. Akademien hemställer att 10 å 20 procent av kolclearingkassans överskottsmedel reserveras för allmänt forskningsfrämjande åtgärder och för detta ändamål ställas till Akademiens förfogande.

Utredningen om Sveriges tekniskt-vetenskapliga och industriella representation i utlandet understryker, att det nuvarande riksstatsanslaget till Ingenjörsvetenskapsakademien för tekniskt-vetenskaplig och industriell representation i utlandet är otillräckligt för en kontinuerlig representation i Amerikas förenta stater. Det skulle därför enligt utredningsmannen vara av stort värde, om ett kompletterande stöd kunde lämnas på annan väg. Ett sådant stöd skulle bli beslätat med stödet både åt teknisk forskning och åt utrikeshandelsfrämjande åtgärder. Det synes utredningsmannen troligt, att utöver riksstatsanslaget ett årligt bidrag av 50 000 å 100 000 kronor kan komma att erfordras.

En överföring av medel från kolclearingkassan till handels- och sjöfartsfonden tillstyrkes av ett flertal remissinstanser. Det råder emellertid ganska olika meningar om vilket belopp som bör överföras och beträffande användningen av de överförda medlen.

Kommerskollegium förordar, att avsättningen till handels- och sjöfartsfonden ökas med 1,5 milj. kronor utöver vad departementspromemorian föreslagit. Denna ökning bör enligt kollegiets mening reserveras för transportekonomisk forskning. Kollegium tillstyrker, att 2 milj. kronor av avsättningen till fonden reserveras för distributionsekonomisk forskning. Avsättningen för utrikeshandelsfrämjande åtgärder bör däremot enligt kollegiets mening minskas med 1 milj. kronor, vilket belopp bör få användas för sjöfartsfrämjande åtgärder.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap ifrågasätter, om icke avsättningen till handels- och sjöfartsfonden nu bör begränsas till 3,5 milj. kronor. Återstående 2 milj. kronor bör enligt Kungl. Maj:ts bestämmande framdeles få tillföras den eller de av de i promemorian berörda fonderna, som blir i största behov av tillskott.

Stockholms handelskammare föreslår att till handels- och sjöfartsfonden överföres 10 milj. kronor, varav ett väsentligt större belopp än som i prome-

morian föreslagits borde få användas för distributionsekonomisk forskning. Handelskammaren framhåller därjämte behovet av transportekonomisk forskning och förordar en särskild fond för detta ändamål. Jämväl *Sveriges allmänna exportförening* föreslår en mycket kraftig ökning av handels- och sjöfartsfonden, nämligen med en tredjedel av kolclearingkassans överskottsmedel. De överförda medlen bör emellertid enligt föreningens mening uteslutande användas till utrikeshandelsfrämjande åtgärder.

Sveriges industriförbund anser det rimligt att en mindre del av kolclearingkassans överskottsmedel överföres till handels- och sjöfartsfonden för utrikeshandelsfrämjande åtgärder. Däremot finner förbundet det uppenbart, att man ej bör taga medel för sådana uppgifter som distributionsekonomisk forskning och undersökningar beträffande märkesvaror och tvättforskning ur kolclearingkassan och därigenom minska möjligheterna att göra en insats på främst bränsleområdet.

Hemmens forskningsinstitut uttrycker sin tillfredsställelse över förslaget om en anvisning av medel till undersöknings- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna. Institutet omnämner flera aktuella medelskrävande arbetsuppgifter, bl. a. undersökningar på det tvättkemiska området, forskning rörande bostädernas ventilationsfrågor, studiet av arbetskläder samt en rationalisering av arbetsmetoderna inom husligt arbete. Vid beviljandet av bidrag till utrikeshandelsfrämjande åtgärder bör enligt institutets mening även konsumentsynpunkterna beaktas.

Skånes handelskammare förordar en viss medelsavsättning till konsumentupplysning i avsikt att åstadkomma effektivare och mera rationell användning av kolbränslet.

I några yttranden föreslås att vissa andra ändamål än de ovan nämnda skall tillgodoses vid dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel.

Svenska stenkolsimportörers förening framhåller, att kolimportörerna 1950 i flera fall led förluster på grund av prisfall och att genom prisclearingens återinförande för kol 1951 importörerna av kol från Storbritannien och Saar förhindrades att uttaga eljest möjliga prisstegringsvinster på kontrakt, ursprungligen avsedda för skeppning 1950 och tecknade i en fri marknad 1949 eller 1950. Syftet att finansiera prisregleringen å polska kol hade emellertid kunnat realiseras utan någon konfiskation av prisstegringsvinsterna på dessa gamla kontrakt. Föreningen hemställer därför, att de clearingavgifter, som uttagits på engelska kol och Saar-kol, kontrakterade 1949 och 1950 för leverans senast 1950, återbetalas. Vidare anhåller föreningen, att 500 000 kronor utbetalas till Svenska kolhandelns understödsstiftelse och 100 000 kronor till Föreningen Engelsk kolimports stipendiefond.

Skånes handelskammare ifrågasätter, om icke ett visst mindre belopp bör avsättas till understöd åt svenska kolagenter, som frånhänts sina ordinarie inkomster genom förstatligandet av kolindustrin i vissa länder.

En fullständig indragning till statsverket av kolclearing-

kassans överskottsmedel förordas, såsom förut antytts, av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket*. Statskontoret upprepar härvid sin i tidigare sammanhang deklarerade uppfattning att det icke är tillfredsställande att clearingkassornas verksamhet bedömes fristående från andra av krigstiden föranledda prisreglerande åtgärder. Kolclearingen utgjorde endast ett led i strävandena för bränsleförsörjningen, som krävt väsentliga insatser av statsmedel. I anslutning till förslaget att 18,2 milj. kronor skall användas för att täcka statens förluster och kostnader från och med budgetåret 1950/51 för inköp och lagring av kol, anskaffning av ved och i samband med garantiåtaganden för avsättning av torv framhåller riksräkenskapsverket, att det enligt dess uppfattning föreligger lika goda skäl att ersätta de kostnader av detta slag, som uppkommit före budgetåret 1950/51. Härtill kommer, att de prisregleringsavgifter, som inbetalats till kolclearingkassan, enligt riksräkenskapsverkets uppfattning haft karaktären av pålagor eller allmänna avgifter och därför helt bör likställas med riksstatsinkomster. Beaktas bör ytterligare enligt verkets mening, att de särskilda ändamål, vilka enligt promemoriaförslaget skall tillgodoses, redan beretts en riklig medeltilldelning genom disposition av vissa andra clearingkassors överskottsmedel.

Departementschefen

Liksom ett stort antal andra clearingkassor inrättades kolclearingkassan under det senaste världskriget för att åstadkomma en prisutjämning för vissa varuslag. De av kolclearingen omfattade varorna var stenkol, koks och kolbriketter. Till grund för clearingen lades vissa av statens bränslekommission fastställda avräkningspriser. Därest det verkliga importpriset för ett av clearingen berört varuparti underskred avräkningspriset, hade vederbörande företagare att till kassan inbetala skillnaden. I motsatt fall blev den överskjutande anskaffningskostnaden täckt av medel ur kassan.

Kolclearingen upphörde slutligt med utgången av april 1953. Då bränslekommissionen sedermera samma år upphörde med sin verksamhet, överflyttades redovisningen av kolclearingkassan på riksnämnden för ekonomisk förvarsberedskap. Av uppgifter som lämnats av riksnämnden framgår att kassans verksamhet visserligen ännu icke helt avvecklats, i det att bl. a. slutlig ställning icke tagits till vissa betalningsyrkanden på ca 0,5 milj. kronor. Man torde emellertid kunna förvänta att avvecklingen skall kunna slutföras under innevarande budgetår. Anledning föreligger därför att nu taga ställning till frågan om dispositionen av det överskott, som kommer att föreligga. På grund av den försiktiga prissättning som bränslekommissionen tillämpat har överskottet i kolclearingkassan blivit mycket betydande. Stora belopp därav har tagits i anspråk för olika åtgärder sammanhängande med vår bränsleförsörjning. Behållningen i kassan utgör för närvarande ca 31,5 milj. kronor. Därest man frånräknar det belopp, som omfattas av de nyssnämnda betalningsyrkandena, blir de disponibla överskottsmedlen i kassan i runt tal 31 milj. kronor.

Det förhållandet att överskott uppkommit i kolclearingkassan torde som regel få anses innebära att i sista hand konsumenterna belastats med extra utgifter. Någon praktisk möjlighet att återbära överskottsmedlen till bränslekonsumenterna finns emellertid icke. I vissa fall kan det ha varit importörerna som lidit förlust till följd av kassans verksamhet. Det torde emellertid vara ogörligt att träffa ett i förhållande till alla företagen inom branschen rättvist avgörande i sådana förlusttäckningsfrågor. Några rättsligt grundade anspråk på de ovannämnda disponibla överskottsmedlen har icke framförts från något håll. I alla händelser om man betraktar frågan icke som ett teoretiskt utan som ett praktiskt problem torde — såsom anfördes i 1953 års proposition beträffande andra clearingkassor — hinder knappast föreligga för staten att förfoga över överskottsmedlen. Framhållas må också att i 1940 års kungörelse om reglering av importpriserna å stenkol och koks m. m. stadgades, att vid regleringens upphörande eventuellt föreliggande överskott skulle inbetalas till statsverket.

I den inom handelsdepartementet upprättade promemorian angående dispositionen av kolclearingkassans överskottsmedel framhålles, att ifrågavarande medel icke kan betraktas som statsinkomster av sådan art att de bör indragas till statsverket för tillgodoseende av allmänna budgetändamål. Avsikten med clearingverksamheten har icke varit att skaffa staten inkomster. Med hänsyn till överskottets ursprung anses i första hand två olika användningsområden böra ifrågakomma. Det ena är att medlen nyttjas för att täcka förluster i samband med statliga åtgärder för att trygga försörjningen med kol och andra bränslen. För sådant ändamål bör enligt promemorian ca 18,2 milj. kronor användas, varigenom täckning skulle erhållas för statens utgifter under riksstaten för ifrågavarande ändamål från och med budgetåret 1950/51 till och med innevarande budgetår. Det andra i promemorian föreslagna användningsområdet, som anses böra ifrågakomma för återstoden av överskottsmedlen, är att medlen disponeras för bränsleteknisk och allmänt teknisk forskning, för försöks- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna samt för utrikeshandelsfrämjande åtgärder.

Departementspromemoriens förslag överensstämmer i stort med de riktlinjer, som för andra clearingkassors del uppdrogs i den förut omnämnda propositionen nr 39/1953, vilken tillstyrktes av statsutskottet och bifölls av riksdagen.

Vid remissbehandlingen har från en del håll framhållits, att en tillämpning av principerna i nyssnämnda proposition borde medföra, att icke någon del av kassans överskottsmedel tillfördes statsverket såsom täckning för statens utgifter under riksstaten för bränsleförsörjningen. Med hänsyn till omfattningen av statens sammanlagda utgifter för nu ifrågavarande ändamål och under beaktande av överskottsmedlens storlek synes det emellertid skäligt, att en del av överskottsmedlen användes för detta ändamål. Promemoriens förslag att täckning skall lämnas för statens ifrågavarande utgifter under budgetåren 1950/51—1954/55 synes mig vara en rimlig avvägning. Jag tillstyrker därför, att ifrågavarande statsutgifter, vilka beräk-

nas till ca 18,2 milj. kronor, får täckas med anlåtande av kolclearingkassans överskottsmedel. Detta torde i enlighet med promemorians förslag enklast kunna ske genom att beloppet i fråga av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap inbetalas till statsverket och tillgodoföres den å riksstatens inkomstsida uppförda inkomsttiteln Övriga diverse inkomster.

Återstoden av kolclearingkassans överskottsmedel torde böra användas för ändamål, som tjäna bränslekonsumenternas och vederbörande importföretags intressen. För bränslekonsumenternas del bör beaktas, att dessa utgöres dels av den stora allmänheten och dels av näringslivet. Jag tillstyrker därför promemorians tanke, att vad som återstår av överskottsmedlen, sedan nyssnämnda statsutgifter blivit täckta, fördelas mellan bränsleforskning, annan teknisk forskning, försöks-, forsknings- och upplysningsverksamhet av betydelse för de stora konsumentgrupperna i vårt land samt utrikeshandelsfrämjande åtgärder. I anledning av remissyttrandena torde dock vissa mindre jämkningar böra göras i promemorieförslaget.

Till 1953 års fond för forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet torde såsom förelagits i promemorian böra avsättas 2,5 milj. kronor, varigenom denna fond skulle komma upp till ett belopp av 8 milj. kronor.

Vidare torde i enlighet med promemorieförslaget till 1953 års fond för teknisk forskning böra överföras 3,8 milj. kronor, varigenom fondkapitalet skulle komma att utgöra ca 5 milj. kronor. Ett dylikt belopp synes erforderligt för att statens tekniska forskningsråd skall kunna lämna bidrag i önskvärd utsträckning till olika angelägna forskningsändamål. I anslutning till remissyttrandena från Ingenjörsvetenskapsakademien och utredningen om Sveriges tekniskt-vetenskapliga och industriella representation i utlandet synes av fondavsättningen ett belopp av 300 000 kronor böra reserveras för bidrag till kostnaderna för tekniskt-vetenskaplig och industriell representation i utlandet, i första hand Amerikas förenta stater, under den närmaste femårsperioden. Jag förutsätter härvid, att nu ifrågavarande medelsreservering icke skall föranleda någon beskäring av riksstatsanslaget till ifrågavarande ändamål.

Jag biträder vidare förslaget att till handels- och sjöfartsfonden överföra 2 milj. kronor för att användas för forskningsutgifter samt försöks- och upplysningsverksamhet rörande frågor, som är av betydelse för de stora konsumentgrupperna i vårt land.

Återstoden av överskottsmedlen, vilken enligt beräkningarna av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap torde kunna uppskattas till cirka 4,5 milj. kronor, torde likaledes böra tillföras handels- och sjöfartsfonden samt till gagn för hela folkhushållet användas för i huvudsak utrikeshandelsfrämjande åtgärder.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om användningen av de medel, som sålunda avsättes till de olika förut omnämnda ändamålen.

Under återropande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Kungl. Maj:ts proposition nr 28

att medgiva, att överskottsmedlen i kolclearingkassan, beräknade till cirka 31 milj. kronor, må användas på sätt jag i det föregående förordat.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Carl Gustaf Gyllenhaal